

THÂN PHẬN CON NGƯỜI TRONG MỘT SỐ TIỂU THUYẾT THỜI HẬU CHIẾN

Và hôm nay, chúng ta sẽ cùng nói về thân phận con người thời hậu chiến qua hai cuốn tiểu thuyết “Nỗi buồn chiến tranh” của nhà văn Bảo Ninh và một cuốn tiểu thuyết lừng danh “Lạc lối về” của chủ nhân giải Nobel Văn học năm 1972 – Heinrich Boll.

1. Nỗi buồn chiến tranh

Tác phẩm tái hiện lại cuộc chiến trong tâm tưởng nhân vật Kiên sự ám ảnh dữ dội, đau đớn của nhân vật Kiên về chiến tranh sau những ngày sau giải phóng. Trình tự thời gian đảo lộn, không gian đồ nát, vỡ vụn, trở thành những mảnh chấp vá, ghép nối theo trí nhớ của Kiên. Từng trận đánh, từng con người, từng kỷ niệm đẹp đẽ vụt hiện lên rồi vỡ vụn theo chính sự sụp đổ của nhân vật.

Có thể nói, cuốn tiểu thuyết “Nỗi buồn chiến tranh” ra đời đã làm xôn xao dư luận và phân lập người đọc rất mạnh. Những tranh cãi phức tạp, gay gắt hầu hết liên quan đến câu hỏi: “Có thể nhìn nhận và viết về chiến tranh như thế nào.” Vượt qua lối viết theo mô tuýp quen thuộc thông thường: ta thắng-địch thua, ta cao thượng-địch đê hèn, ta chính nghĩa-địch phi nghĩa,... Bảo Ninh đã khai thác đề tài hậu chiến theo một góc nhìn hoàn toàn mới mẻ: chiến tranh nhìn từ nỗi đau con người. Khi niềm hân hoan về chiến thắng tạm lắng xuống, liệu có ai ngoài lại nhìn những người lính đang mang trên mình đầy thương tích về tinh thần và những bản ghép vỡ vụn của tâm hồn?

Có lẽ tác phẩm “Nỗi buồn chiến tranh” của nhà văn Bảo Ninh là lời phản biện sâu sắc, gây chấn thương nhất về cái nhìn cũ đầy lòng tự hào về chủ nghĩa anh hùng cách mạng. Với sự đặc tả, chất lọc, trau chuốt, tập trung cao độ về những mảnh vỡ kí ức của bi kịch người lính tên Kiên, ta đã nhận ra sự thật tàn khốc, mặt trái của chiến tranh, cái chết đau khổ của người lính, sự hủy diệt tàn bạo tình yêu và cái đẹp. Bước qua cuộc chiến, tâm hồn của người lính trở nên dị dạng, méo mó, mãi mãi không thể bình yên, thanh thản, vượt thoát khỏi bàn tay siết chặt của nỗi ám ảnh kinh hoàng về chiến tranh. Lịch sử đã sang trang, hòa bình đã ôm trọn bầu trời yên ả nhưng nỗi buồn về một thời khốc liệt vẫn còn mãi vì từ ấy đã có những con người tuyệt tự với cuộc đời. Với góc nhìn cá nhân về thân phận con người đầy tính nhân bản, qua “Nỗi buồn chiến tranh”, người đọc như chúng ta được dịp đối diện với chính mình, biết biến cải tư tưởng, biết quý trọng con người, biết sống sao cho xứng

đáng để không phụ lòng “những người đáng sống nhất lại mãi nằm yên trong sâu thẳm rừng thiêng.”

Nếu là một người yêu văn chương, chắc hẳn các bạn cũng biết có rất nhiều nhận xét xoay quanh tác phẩm “Nỗi buồn chiến tranh”. Trên tạp chí Văn học số 6 (1991), với bài viết “Văn xuôi gần đây và quan niệm về con người”, Bùi Việt Thắng đã đưa ra nhận định hết sức xác đáng về quan niệm nhân cách con người trong “Nỗi buồn chiến tranh”. Ông viết: “Các phần được của Thân phận của Tình yêu chính là ở chỗ Kiên dám nhìn thẳng, nhìn sâu vào quá khứ, mới dám đối diện với hiện tại, rất công bằng mà phán xét lịch sử. Cao hơn nữa là đối diện với chính mình, rồi sám hối, tranh đấu và vượt lên.”

2. “Lạc lối về” – Nobel Văn Học 1972 (Heinrich Boll)

Huỳnh Phan Anh nhận xét: “Từ thân phận của một cá nhân, từ một kinh nghiệm lịch sử dù sao hãy còn mang nặng tính cách đặc thù, Heinrich Boll đã vẽ lên bộ mặt hiện thực đậm chất nhất của chính con người thời đại này. Một bộ mặt thảm thương tan nát nhất của một thời đại phi nhân trong đó bi kịch ngày một đạt tới cao độ của nó.”

Có thể nói cái bi kịch trong “Lạc lối về” không phải là bi kịch của sự phải chết trong chiến tranh, mà là bi kịch của sự phải sống sau chiến tranh. Heinrich Boll không đẩy nhân vật chính của mình, Fred Bogner, chìm vào vũng lầy của nỗi ám ảnh về cuộc chiến đã đi qua, vùng vẫy trong những cơn mê sảng của bom đạn, những giấc mơ đầy chết chóc kinh hoàng như nhân vật Kiên của “Nỗi buồn chiến tranh” – mà ông để Fred phải lê lét buồn bã trong cái khung cảnh của một thành phố xám xịt, đổ nát, rách rưới, nghèo nàn, thiếu đói,... vì chiến tranh.

Với Fred Bogner, chiến tranh chỉ thỉnh thoảng mới vọng lại như những âm thanh buồn chán, “ngồi tám tiếng đồng hồ liền bên máy điện thoại: thông báo thi hành, đặt tất cả vào công tác, mệnh lệnh, báo cáo,...”. Nhưng hậu chiến còn buồn chán gấp bội, nó tàn phá anh một cách thâm hiểm: rời nhà, đi lang thang khắp các ngã đường thành phố, qua những đồng gạch vụn, những ngôi nhà đổ nát,... gặp lại vợ như một người hoàn toàn xa lạ (thậm chí có cảm giác thù nghịch trước hình ảnh người vợ thân yêu) bắt nguồn từ thái độ phủ nhận quá khứ như phủ nhận mặc cảm tội lỗi mà Heinrich Boll cũng như hầu hết các nhà văn Đức đều đã trải nghiệm trọn vẹn và đầy đau đớn. Dù cho ta thấy con người ta phải khó khăn thế nào để có thể sống tiếp sau chiến tranh, để có thể chọn lựa tương lai từ một thực tại hậu chiến hoàn toàn đổ vỡ. Không cần đến ma thuật truyện kể, tiểu thuyết “Lạc lối về” vẫn ám ảnh người đọc rất mạnh vì thế.

Kết bài: Đứng trước hiện thực tưởng chừng đã đóng đinh trong suy nghĩ và nhận thức chung của một cộng đồng, dân tộc về chiến tranh, rằng chiến tranh là điều gì vẻ vang và lừng lẫy nhưng bản chất lại vô cùng tàn bạo và khủng khiếp.

“Suy cho cùng trong một cuộc chiến tranh

Bên nào thắng thì nhân dân đều bại”

“Chiến tranh có thể làm cho con người điên lên hoặc chết rũ ra vì khiếp sợ”, “Chiến tranh là lửa, là máu, là cảnh chém giết cuồng dại, méo xệch tâm hồn và nhân dạng. Thói hiếu sát. Máu hung tàn. Tâm lý thú rùng. Ý chí tối tăm và lòng dạ gỗ đá.”. Và sứ mệnh của một nhà văn chân chính là không chấp nhận những chân lý mà đặt bước chân đầu tiên để kiểm tìm và hoài nghi chân lý. Đồng thời, anh phải sẵn sàng trở thành chứng nhân của lịch sử để ghi chép hiện thực tinh thần đầy ám ảnh, những thống khổ và nếm trải vô hình của con người. Chỉ khi ấy, tác phẩm của anh mới trở thành một tác phẩm thật giá trị, vượt lên tất cả bờ cõi và giới hạn, là 1 tác phẩm chung cho cả loài người. Nó chứa đựng những gì lớn lao, mạnh mẽ...nó cao tụng lòng thương người, tình bác ái, sự công bằng. Và nó làm con người gần người hơn.”